

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 3.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.3.44>

УДК 330.101.541(075.8)

*К. В. Завгородній,
к. е. н., ДП «Виробниче об'єднання
«Південний машинобудівний завод ім. О.М. Макарова»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7953-3971>*

ПРОГНОЗУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

*К. Zavgordniy,
PhD in Economics, State Enterprise “Production Association Southern Machine-
Building Plant named after A.M. Makarov”, Ukraine*

FORECASTING IN THE NATIONAL ECONOMY MANAGEMENT SYSTEM

Метою статті є дослідження процесу прогнозування в системі управління національною економікою. Обґрунтовано, що прогнозування економічних і соціальних процесів розвитку соціально-економічних систем є важливим етапом формування стратегії держави, що є орієнтиром для розробки стратегічних планів розвитку галузей і секторів економіки, побудови міжгалузевих балансів, вироблення економічної та соціальної політики, стратегій розвитку регіонів. Досліджено, що відсутнє єдине бачення щодо прогнозу розвитку економіки України на 2023-2024 роки.

Наведено прогностні значення Національного банку України щодо розвитку національної економіки, що базується на припущенні, що тенденції розвитку вітчизняної економіки, що була станом на вересень 2022 року зберезуться, а військова агресія не поширюватиметься за межі окупованих територій. Охарактеризовано моделювання соціально-економічного розвитку України на основі порівняння її ключових показників з економікою Польщі, розроблений та апробований науковцями Аверкіною М. Ф. та Бомчук А. В.

Доведено, що на основні отриманих прогнозів подальший розвиток подій в умовах військової агресії Російської федерації проти України, що розпочалася у лютому 2024 року, практично нівелювала більшість вказаних трендів та сприяла посиленню політичних економічних, енергетичних та логістичних дисбалансів. Визначено, що подальше загострення військового конфлікту та загроза ядерної війни, посилення санкційного режиму привели світовий ринок до суттєвої турбулентності та важко передбачувальних результатів. Визначено, що побудова більш-менш реалістичних прогнозів щодо подальшого розвитку України та світової економіки в цілому можлива лише після перемоги нашої країни, нейтралізації та денуклеризації військового потенціалу Росії.

Запропоновано процес прогнозування, що є ефективним в умовах відносно стабільного та передбачуваного середовища. Визначено, що діючий підхід, що базується на кореляційних залежностях та регресійних моделях з певною поправкою на прогнозовані зміни на світових ринках певним чином консервує діючу модель соціально-економічного розвитку.

The purpose of the article is to study the process of forecasting in the national economy management system. It is substantiated that the forecasting of economic and social processes of the development of socio-economic systems is an important stage in the formation of the state strategy, which is a reference point for the development of strategic plans for the development of industries and sectors of the economy, the construction of inter-industry balances, the development of

economic and social policies, strategies for the development of regions. It has been investigated that there needs to be a unified vision regarding the forecast of the development of the economy of Ukraine for 2023-2024. The forecast values of the National Bank of Ukraine regarding the development of the national economy are given based on the assumption that the trends in the development of the domestic economy as of September 2022 will be preserved, and military aggression will not spread beyond the occupied territories. The modeling of the socio-economic development of Ukraine, based on a comparison of its key indicators with the economy of Poland developed and tested by scientists M.F. Averkina and A.V. Bomchuk, is characterized. It has been proven that, based on the received forecasts, the further development of events in the conditions of the military aggression of the Russian Federation against Ukraine, which began in February 2024, practically eliminated most of the indicated trends and contributed to the strengthening of political, economic, energy and logistical imbalances. It was determined that the further aggravation of the military conflict and the threat of nuclear war, the strengthening of the sanctions regime led the world market to significant turbulence and difficult-to-predict results. It was determined that the construction of more or less realistic forecasts regarding the further development of Ukraine and the world economy as a whole is possible only after our country's victory and the neutralization and denuclearization of Russia's military potential. A forecasting process is proposed that is effective in a relatively stable and predictable environment. It was determined that the current approach based on correlational dependencies and regression models with a specific correction for predicted changes in world markets preserves the current socio-economic development model in a certain way.

Ключові слова: *прогнозування, національна економіка, розвиток, війна*

Keywords: *forecasting, national economy, development, war*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Моделювання та прогнозування економічних і соціальних процесів розвитку соціально-економічних систем є важливим етапом формування стратегії держави, що є орієнтиром для розробки стратегічних планів розвитку галузей і секторів економіки, побудови міжгалузевих балансів, вироблення економічної та соціальної політики, стратегій розвитку регіонів.

В економічній літературі а також в офіційних публікаціях державних органів розроблено ряд моделей та методів прогнозування розвитку національної економіки. Проте, в умовах турбулентності, що є характерною для сучасного періоду розвитку України та глобального ринку в цілому, розроблені прогнози та моделі потребують суттєвого коригування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостям дослідження процесу прогнозування в системі управління національною економікою, приділено значну увагу як вітчизняними так зарубіжними вченими, зокрема: І.В.Бестужев, О.С.Іванілов А.В.Калина, Ю.Ф.Кравченко, О.В.Лозова, Г.В.Присенко, Є.І.Равікович, М.П.Лукашевич, І.І.Мигович, О.Г.Льовкіна, В.Є.Маскалюк, С.В.Мочерний, А.М.Стельмашук, Т.О.Стеценко, В.А.Сидун, Г.О.Швиданенко, М.Т.Пашута, Г.М.Шведова, С.М.Чистов, Ю.В.Пономарева, О.П.Тищенкоін. Але водночас значна кількість проблем формування об'єктивної необхідності, прогнозування в системі управління національною економікою залишаються недостатньо розкритими відповідно до сучасних умов. У наявних наукових публікаціях неповною мірою знайшли відображення сучасні погляди науковців щодо особливостей управління цифровою трансформацією в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження процесу прогнозування в системі управління національною економікою.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні немає єдиного бачення щодо прогнозу розвитку економіки України на 2023-2024 роки. Все

залежить від інтенсивності та тривалості бойових дій. Згідно прогнозом НБУ, “Наслідки війни призведуть до суттєвого скорочення української економіки у 2022 році, але у 2023 році вона повернеться до зростання. У 2023 році за умови зниження безпекових ризиків очікується повернення економіки до зростання через пожвавлення споживчого попиту, налагодження технологічних та логістичних процесів, відновлення інвестиційної діяльності, зокрема завдяки перспективам євроінтеграції. Водночас значні втрати виробничого та людського потенціалу стримуватимуть відновлення економіки. У 2023-2024 роках ВВП зростатиме темпами близько 5-6% на рік” [1]. Разом з цим, даний прогноз базується на припущенні, що тенденції розвитку вітчизняної економіки, що була станом на вересень 2022 року збережуться, а військова агресія не поширюватиметься за межі окупованих територій.

Цікавим, на нашу думку підхід до моделювання соціально-економічного розвитку України на основі порівняння її ключових показників з економікою Польщі, розроблений та апробований науковцями Аверкіною М. Ф. та Бомчук А. В. Авторами побудовано кореляційно-регресійні моделі соціально-економічного розвитку України і Польщі за такими показниками: демографія (рівень смертності, приріст населення); екологічне становище стан (рівень викидів у атмосферу); валовий внутрішній продукт, енергоспоживання, соціальне становище (безробіття, доходи населення, рівень злочинності), прямі іноземні інвестиції.

Результати розрахунків показали, що “основними чинниками, які найбільше впливають на рівень соціально-економічного розвитку в Україні, є: рівень зареєстрованого безробіття, розмір ВВП та рівень смертності, як і для Польщі. Спільність факторів свідчить про подібність обраних країн, підходів до оцінки рівня соціально-економічного розвитку та основних важелів впливу на нього” [2].

Ряд вітчизняних та світових аналітичних компаній, що спеціалізуються на стратегічних дослідженнях і побудові сценаріїв, у 2020 році обґрунтували

розвитку основних світових економічних, геополітичних та соціальних трендів, що позначатимуться на розвитку світової економіки у період 2021-2030 років та їх впливу на Україну. Зокрема, фахівці Ради зовнішньої політики “Українська призма” за підтримки фонду ім. Фрідріха Еберта, основними чинниками глобальних економічних трансформацій у 2020-2024 роках визначають:

1) Сповільнення світової економіки внаслідок пандемії Ковід-19. Автори відзначають, що вплив пандемії COVID-19 на світову торгівлю, а відтак і на українські торговельні відносини буде спостерігатися у трьох вимірах: загальна економічна активність, ціни та попит на основні експортні позиції. За базовим сценарієм світова економічна активність поволі відновлюватиметься, ціни на основні експортні позиції України несуттєво зростуть (до 2% на метали та до 1% на сільськогосподарську продукцію), попит на них стабілізується, що дозволить збільшити експорт на 9,5% (проти -4,8% у 2020 р.).

2) Вплив ЄС на розвиток світової економіки. За базовим сценарієм Європейський Союз країни-члени залишатимуться найбільшими торговельними партнерами, інвесторами та донорами України. Основними чинниками, що впливатимуть на торговельну та інвестиційну активність у вимірі ЄС-Україна виступатимуть: оновлення інституційної бази відносин, передусім Угоди про асоціацію (УА) та підготовка до Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції; посилення міжнародної конкуренції (зокрема, внаслідок підписання угоди про вільну торгівлю (Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement – RCEP) в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР), ініціативи КНР “Made in China 2025”, нерівномірної державної підтримки бізнесу).

3) Вплив сполучених штатів Америки на розвиток світової економіки. Економічні інтереси України у площині відносин із США будуть реалізуватися під впливом американо-китайського протистояння, залежатимуть від послідовності запровадження антиросійських санкцій та

підтримки Сполученими Штатами економічних реформ, включаючи лобювання інтересів України в МВФ.

4) Вплив Китайської народної республіки на розвиток світової економіки. Швидке оговтання КНР від коронавірусної кризи та прогнози зростання китайської економіки щонайменше на 8% у 2021 р. виступатимуть істотним важелем підтримки українського експорту. Однак у середньостроковій перспективі Україні потрібно буде зважати на вже намічені трансформації у зміні китайського попиту на імпорتنі товари. Економічна реструктуризація й надалі рухатиме КНР від механізму економічного зростання, заснованого на промислових інвестиціях до такого, що ґрунтується на високотехнологічному споживанні. Попит на аграрну продукцію буде відновлюватися одночасно з економікою КНР, але очікувати надвисоких темпів зростання попиту на неї не доводиться. Динаміка українсько-китайських проектів у аграрній, промисловій та інфраструктурній сферах визначатиметься балансом глобальних та регіональних економічних інтересів КНР та профілем відносин з ключовими економічними гравцями – США та ЄС.

5) Вплив Російської федерації на розвиток світової економіки Основним чинником впливу на економічні інтереси України з боку Російської Федерації у 2021 р. стануть її обхідні маневри щодо санкцій, а також позиції Заходу (ЄС та США) відносно санкційного тиску на Кремль [3].

Відповідно до прогнозу аналітичного центру “Українські студії стратегічних досліджень” [4], у 2020 та послідуєчих роках економічні вбачаються загалом негативно-змішаними. Це пояснюється очікуванням нової глобальної кризи, зумовленої сповільненим зростанням світового ВВП. Поряд цим, прогнозувалося завершення найбільшої за десятиліття торговельної війни між США та КНР. На думку експертів, імпорتنі тарифи з боку США та Китаю можуть бути знижені. Це призведе до збільшення обсягів закупівлі американських товарів, щоб зменшити торговельний баланс

між країнами. Також, на думку експертів, Пекін посилюватиме захист інтелектуальної власності й поступово відмовлятиметься від маніпуляцій із національною валютою. Це позитивно впливатиме на економіку США й зумовить вищі темпи зростання ВВП у США, ніж у Євросоні. Країни Європейського співтовариства надалі страждатимуть від майже нульового економічного зростання а в деякі періоди – рецесії. Для пожвавлення ділової активності Європейський центральний банк може вдатися до введення негативних відсоткових ставок, як це вже багато років робить Японія. Позитивним сигналом є досягнення угоди з Великою Британією, яка тепер вийде з ЄС на заздалегідь визначених умовах.

Відповідно до прогнозів аналітичного центру, Україна має шанси поступово підвищувати економічну активність завдяки впровадженню ряду реформ, зокрема розблокування ринку землі, реалізації проектів приватизації державних і комунальних підприємств, імплементації світових, зокрема Європейських стандартів в усі сфери економічної діяльності.

Як показує подальший розвиток подій, військова агресія Російської федерації проти України, що розпочалася у лютому 2024 року практично нівелювала більшість вказаних трендів та сприяла посиленню політичних економічних, енергетичних та логістичних дисбалансів. Загострення військового конфлікту та загроза ядерної війни, посилення санкційного режиму привели світовий ринок до суттєвої турбулентності та важко передбачу вальних результатів. Побудова більш-менш реалістичних прогнозів щодо подальшого розвитку України та світової економіки в цілому можлива лише після перемоги України, нейтралізації та денуклеризації військового потенціалу Росії.

Згідно методичних підходів щодо прогнозування соціально-економічного розвитку України на середньостроковий період (до 5 років) [5], до правових основ прогнозування належать: бюджетний кодекс України, Закон України “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України”, Закон України “Про

Національний банк України”, Закон України “Про державні цільові програми”, Закон України “Про стимулювання розвитку регіонів” та Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність”.

Схематично процес формування моделей соціально економічного розвитку національної економіки представлено на рис. 1.

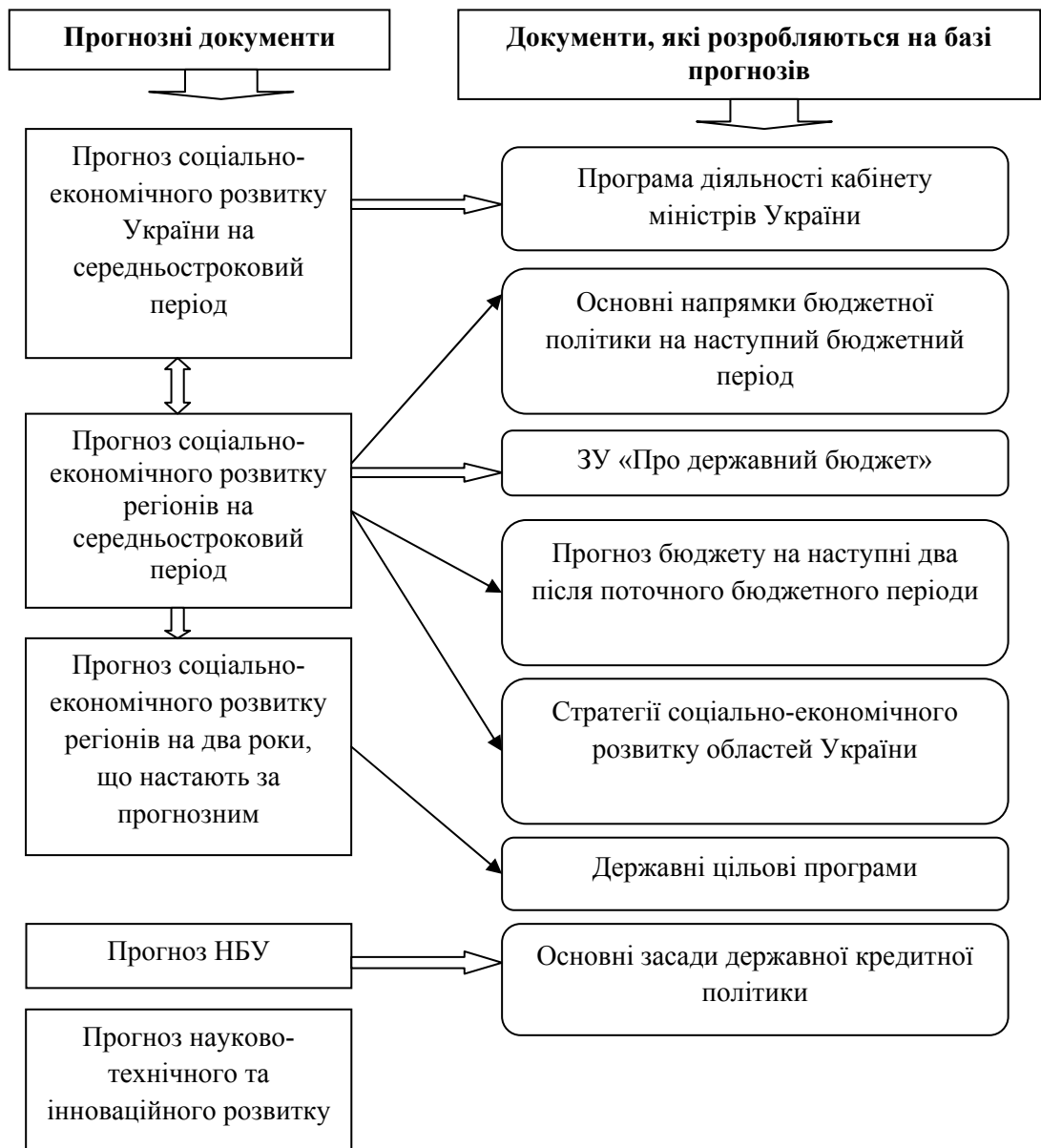

Рис. 1. Прогнозування в системі управління національною економікою

Джерело [5].

На нашу думку, наведений процес прогнозування є ефективним в умовах відносно стабільного та передбачуваного середовища. Водночас, діючий підхід, що базується на кореляційних залежностях та регресійних

моделях з певною поправкою на прогнозовані зміни на світових ринках певним чином консервує діючу модель соціально-економічного розвитку.

Висновки. Досліджено, що відсутнє єдине бачення щодо прогнозу розвитку економіки України на 2023-2024 роки. Наведено прогнозні значення Національного банку України щодо розвитку національної економіки, що базується на припущенні, що тенденції розвитку вітчизняної економіки, що була станом на вересень 2022 року зберуться, а військова агресія не поширюватиметься за межі окупованих територій. Охарактеризовано моделювання соціально-економічного розвитку України на основі порівняння її ключових показників з економікою Польщі, розроблений та апробований науковцями Аверкіною М. Ф. та Бомчук А. В.

Доведено, що на основні отриманих прогнозів подальший розвиток подій в умовах військової агресії Російської федерації проти України, що розпочалася у лютому 2024 року, практично нівелювала більшість вказаних трендів та сприяла посиленню політичних економічних, енергетичних та логістичних дисбалансів. Визначено, що подальше загострення військового конфлікту та загроза ядерної війни, посилення санкційного режиму привели світовий ринок до суттєвої турбулентності та важко передбачувальних результатів. Визначено, що побудова більш-менш реалістичних прогнозів щодо подальшого розвитку України та світової економіки в цілому можлива лише після перемоги нашої країни, нейтралізації та денуклеризації військового потенціалу Росії.

Запропоновано процес прогнозування, що є ефективним в умовах відносно стабільного та передбачуваного середовища. Визначено, що діючий підхід, що базується на кореляційних залежностях та регресійних моделях з певною поправкою на прогнозовані зміни на світових ринках певним чином консервує діючу модель соціально-економічного розвитку.

Література

1. Національний банк України. 2023. Інфляційний звіт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-2023-rotsi-inflyatsiya-pochne-znijuvatisya-a-ekonomika-povernetsya-do-zrostannya--inflyatsiyniy-zvit> (дата звернення до ресурсу 22.02.2023 р.).
2. Аверкіна М. Ф., Бомчук А. В. Моделювання соціально-економічного розвитку України порівняно з Польщею. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 19. Ч. 1. С. 27–31.
3. Українська призма 2021. Сценарії і тренди 2021. URL: http://prismua.org/wp-content/uploads/2021/01/Trends2021_Fin.pdf (дата звернення до ресурсу 22.02.2023 р.).
4. Недержавний аналітичний центр «Українські студії стратегічних досліджень». 2020. Глобальні безпекові, політичні, економічні тенденції у світі та їх вплив на Україну в 2020 році. URL: <https://ussd.org.ua/2020/01/14/globalni-bezpekovi-politychni-ekonomichni-tendentsiyi-u-sviti-ta-yih-vplyv-na-ukrayinu-v-2020-rotsi/> (дата звернення до ресурсу 22.02.2023 р.).
5. Міністерство економіки України. 2018. Короткий опис процесу прогнозування економічного і соціального розвитку України на коротко- та середньострокову перспективу. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents> (дата звернення до ресурсу 22.02.2023 р.).
6. Irtysheva I., Boiko Y., Pavlenko O., Kramarenko I., Chumakova K., Hryshyna N., Ishchenko O., Zubko A. Economic Monitoring of Transformation Processes: National Realities and Foreign. *International Journal of Industrial Engineering*. 2013. Vol. 34. pp. 1–11.
7. Nadtochiy I., Irtysheva I., Kramarenko I., Krylenko V., Chumakov K. Economic Diagnostics of Territorial Development: National Dimension and Experience of EU Countries. *WSEAS Transactions on Environment and Development*. 2022. Vol. 18. pp. 486–495.

8. Крамаренко І. С., Іртищев О. С., Кльоц Ю. Ю., Кравець Л. О. Аналіз структурних трансформацій інвестиційного потенціалу: функціональний аспект. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 1. С. 458–468.

9. Крамаренко І. С., Сєнкевич О. Ф., Андрющенко Є. Г., Прокопенко Н. О., Кльоц Ю. Ю. Особливості формування інвестиційного потенціалу: регіональний та національний аспект. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 3. С. 343–356.

References

1. National Bank of Ukraine (2023), “Inflation report”, available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-2023-rotsi-inflyatsiya-pochne-znijuvatisya-a-ekonomika-povernetsya-do-zrostannya--inflyatsiyniy-zvit> (Accessed 22 February 2023).

2. Averkina, M.F. and Bomchuk, A.V. (2018), “Modeling of socio-economic development of Ukraine compared to Poland”, *Naukovyj visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*, issue 19, part 1, pp. 27–31.

3. Ukrainian prism (2021), “Scenarios and trends 2021”, available at: http://prismua.org/wp-content/uploads/2021/01/Trends2021_Fin.pdf (Accessed 22 February 2023).

4. Non-governmental analytical center "Ukrainian Studies of Strategic Studies" (2020), “Global security, political, economic trends in the world and their impact on Ukraine in 2020”, available at: <https://usssd.org.ua/2020/01/14/globalni-bezpekovi-politychni-ekonomichni-tendentsiyi-u-sviti-ta-yih-vplyv-na-ukrayinu-v-2020-rotsi/> (Accessed 22 February 2023).

5. Ministry of Economy of Ukraine (2018), “Brief description of the process of forecasting the economic and social development of Ukraine in the short- and medium-term perspective”, available at: <https://www.me.gov.ua/Documents> (Accessed 22 February 2023).

6. Irtysheva, I. Boiko, Y. Pavlenko, O. Kramarenko, I. Chumakova, K. Hryshyna, N. Ishchenko, O. and Zubko A. (2013), “Economic Monitoring of Transformation Processes: National Realities and Foreign”, *International Journal of Industrial Engineering*. vol. 34, pp. 1–11.

7. Nadtochiy, I. Irtysheva, I. Kramarenko, I. Krylenko, V. and Chumakov, K. (2022), “Economic Diagnostics of Territorial Development: National Dimension and Experience of EU Countries”, *WSEAS Transactions on Environment and Development*, vol. 18, pp. 486–495.

8. Irtysheva, I. Boiko, Y. Pavlenko, O. Kramarenko, I. Chumakova, K. Hryshyna, N. Ishchenko, O. and Zubko A. (2013), “Economic Monitoring of Transformation Processes: National Realities and Foreign”, *International Journal of Industrial Engineering*. vol. 34, pp. 1–11.

9. Nadtochiy, I. Irtysheva, I. Kramarenko, I. Krylenko, V. and Chumakov, K. (2022), “Economic Diagnostics of Territorial Development: National Dimension and Experience of EU Countries”, *WSEAS Transactions on Environment and Development*, vol. 18, pp. 486–495.

10. Kramarenko, I.S. Sienkovych, O.F. Andryushchenko, E.G. Prokopenko, N.O. and Klets, Yu.Yu. (2019), “Peculiarities of investment potential formation: regional and national aspect”, *Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva. Seriya «Ekonomichni nauky»*, vol. 3, pp. 343–356.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2023 р.